

A NEMZETISÉGEK KÖZÖTTI KULTURÁLIS ÉRINTKEZÉS KÉRDÉSE

Irta: KOVÁCS KÁROLY (Pozsony)

A szláv—magyar kulturközeledés kapcsán nagyon sok szó esik az utóbbi időben a nemzetiségek közötti kulturális érintkezésről. Nem fölösleges fáradozás ennek a problémának elméleti feldolgozása, egyrészt a nemzetiségek kulturális viszonylatában, másrészt a kulturális érintkezés és nemzetiségi kérdés egészének szembe állításával. A két probléma ugyanis nem azonos. Bizonyos körülmények között ki is zárja egymást. Azért fontos ennek kihangsúlyozása, mert felcserelésük sokfelé ad alkalmat a nemzetiségi kérdés elhomályosítására. Sokhelyt eredményez olyan gyakorlatot, amely a kulturális érintkezést a nemzetiségi problémák előrehajtó és megoldását támogató tényezőből a nemzetiségi törekvéseket elgáncsoló mozzanattá avatja. Különösen azok a törekvések szolgálnak számunkra tanulságos példákkal, amelyek Csehszlovákiában merültek fel és szlovák—magyar kulturális közeledés néven szóaltatták meg a tág értelemben vett haladó értelmiségeket. Nem kívánjuk részletezni annak az anekdotának az eredményét, amelyet a pozsonyi *Magyar Újság* folytatott le e kérdéssel kapcsolatban, *Jócsik Lajos* kollegám kimerítően ismertette azt a *Korunk* július—augusztusi kettős számában. Csúpan eredményeit foglaljuk össze, hogy azokat további fejtegetéseink kiindulópontjává tehesük.

Ha a meglehetősen szépszájú elvi jelentőségű vagy ismertető jellegű hozzászólást szemügyre vesszük, lehetetlen azokban egy bizonyos közös vonást fel nem fedezni. Egy töből fakadnak és egy cél felé törnek. A nemzetiségi fiatal értelmiségi generáció válsága képezi alapjukat, amely az utóbbi években egyre mélyül és egyre kétségbeejtőbb kilátásokat rejteget. Csak természetesen és ezt sehol nem is titkolják, hogy az értelmiség túlermelésének legsúlyosabb következményeit a nemzetiségi vidékek fiatal értelmiségi nemzedékének kell viselnie. Ez a homályosan megérezett sorstragédia tör elő minden zsurnalisztikai megnyilvánulásból, amely az ankéttal kapcsolatban, vagy annak keretein kívül a sajtót elhagyta. A nemzetiségek osztálytagozódásából következik, hogy ezek az álláspontok különböző megoldási módokat tartalmaznak. Fejlett társadalmi szerkezettel bíró nemzetiségeknél elképzelhetetlen egy egységes nemzetiségi harci arcvonal. Elkerülhetetlenül bomlik fel azoknak a rétegeknek képviselőire, amelyek a fennálló állapotokhoz simulva igyekeznek érvényesülésüket biztosítani és az „ellenzékieskedőkre“, amelyek új távlatok és működési síkok felé törnek.

Ha már most az elhangzott kijelentések mérlegét akarjuk megrajzolni, a következő eredményekre jutunk:

1. A csehszlovákiai magyar nemzetiségi fiatalság egyrésze „maga mögött hagyta Sturm und Drang“ korát. Hogy Kassák pálfordulásának klasszikus szavaival éljünk: „levetette vörös csizmáját és a fennálló keretekben kíván véglegesen elhelyezkedni.“

2. Az uralkodó nemzethez (az „illetékesekhez“) fordul. Felajánlja támogatását, amiért a szabad érvényesülés lehetőségét kéri. Azt szeretné, ha egyenlő esélyei volnának az uralkodó nemzet fiatalságával. Ezért a ki-

látásért már eleve is felajánlja saját „öngleichschaltolását“. És eleve is biztosítékot nyújt, hogy szándékának őszinteségében ne lehessen kételkedni. Az egész vonalon takarodót fúj.

3. Saját megtérését úgy állítja be, mint az egész „haladó“ magyar fiatal értelmiség kontsruktív vizekre evezését, amely egyuttal az egész „kisebbség számára az egyetlen reális és posszibilis magatartás“. Erre két szempontból van szűksége. Egyrészt azért, hogy ilyképpen saját jelentőségének látszatát, ezzel együtt esélyeit növelje. Botorul azt hiszi, hogy a látszat megszűnik látszat lenni azáltal, hogy megnöveljük. Azt reméli, hogy az „illetékesek“ nem tudják egymástól a látszatot és valóságot megkülönböztetni. Másrészt ezzel akarnak minél szélesebb rétegeket maguk köré gyűjteni, hogy a tényleges erőviszonyok is az ő javukra tolódjanak el.

4. A tudatos frontváltoztatók és együttcsinálók multjából egyaránt egy sereg zavaros önilluzió és öncsalás maradt vissza, amelyek zavaros kerülő utakon igyekeznek érvényesülni. Csak egyik kinövése az, hogy pl. a járási és megyei művelődési tanácsosokkal, tehát államszervekkel akarnak az új kultura irányában fekvő kulturális munkát végeztetni. De még ennek a zavarnak is meg van egyesek részéről a maga tudatos célzatossága. Mélyebbre akarnak hatolni a tömegekbe. Olyan rétegeket is be akarnak fogni, amelyekhez a sajtón keresztül nem igen férhetnek hozzá.

Mindezen törekvések irodalmi kereteként megállapíthatjuk azon terminológia felhigítását, amely nyílt állásfoglalásra kényszerítene. Nemzetiségi kérdés helyett következetesen csak „kisebbségi kérdérről“ olvashatunk. De még ilyen formában sem hajlandók tudomást venni arról a dinamikus szerepről, amelyet a nemzetiségek a cseh imperializmus rendszerében elfoglalnak. Ugyancsak hallgatással mellőzik ennek osztályjellegét. Ehelyett az osztályok fölé emelkednek, a nemzetiségekben ténylegesen meglevő osztálydifferenciáltság elmosására törekednek.

Ezek a leglényegesebb vonások, amelyeket a szlovák—magyar kulturális közeledés szorgalmazóinak kijelentései felvetettek. A kritika szempontjából nem az a legfőbb hibájuk, hogy elfogadják a pillanat adottságát. Ez nem volna kifogásolható, ha csak azért történne, hogy erre támaszkodva, de ezen tulmenőleg új adottságok felé törjenek. Számukra azonban ez az elfogadás megnyugvás és belenyugvás: végleges adottság, amelyen döntően változtatni nem akarnak. Ez teszi az álláspontjukat azzá, ami: kiábrándulás, visszariadás, és egyesek tudatosan megtévesztő nézeteiből kialakult defetista nemzetiségi programmá.

Vannak természetesen bizonyos objektív körülmények, amelyek lehetővé teszik, hogy defetista hézetek is „haladó“ mezben tetszelegessenek. Helyesen tapint rá ezekre Jócsik Lajos, bár ő a kérdést nem öleli fel egész terjedelmében. A következőket írja:

„... a kisebbségi töredék polgárság a nemzeti kultura szűkséges liberális-demokratikus hagyományait a fasizmus megfelelő elemeivel cserélte fel.“ Valamint: „... a kisebbség jobboldali politikai-társadalmi bázisa fokozatosan szorul le a nagyparasztságra s ez a réteg a liberális-demokratikus tradíciók ellenében a fasizmusban találja meg kifejezését.“ Amiről konkrétan szó van, az ennél kevesebb és egyuttal több is valamivel. A nemzetiségi tömegek polgári meg közép- és gazdag-paraszt elemeinek jelentős része minden pacifikáló törekvés ellenére is kitart revíziós álláspontja mellett. Ez pedig szűkségszerűen fasiszta platformot eredményez, mert: 1. a magyar fasizmus felé csak azok a rétegek orientálódnak, amelyek a határokon túl uralkodó politikai és kulturális viszonyokat saját meggyőződésük és világszemléletük alapján is igenlik; 2. a

nemzetiségi kérdést valóban haladó szellemben megoldani akaró negyedik renddel szemben már a jelen keretek között is ellentétes beállítottságuk ebben jut kifejezésre. A Magyar Ujság ankétjával kapcsolatban cikkeztek „progresszív” hangja ilyképpen fedi az uralkodó nemzetiség törekvéseit, mert a magyar, a német vagy az ausztriai fasizmus ellen irányul, azaz a cseh imperializmus nemzetközi ellentéteinek vonalára esik. Az a tény, hogy a határokon belül ugyancsak meg van a törekvés és hajlandóság „a liberális-demokratikus” talaj feladására és autoritativ kormányzási módszerek bevezetésére, kivülesik látókörükön.

Már most az a kérdés, hogy van-e a „kisebbségi” kérdésnek a revíziós és öngleichschaltoló törekvéseken túl is egy harmadik megoldási lehetősége is? Melyik az? Mik a feltételei?

A kérdés minden bonyolultsága mellett is világos. Már most ki kell azonban jelentenünk, hogy távolról sem meríti ki a szlovák baloldali értelmiségiek ama klasszikussá lett válaszáda, hogy „mi már régen kiépítettük kapcsolatainkat, mert a baloldali íróknál és kulturális munkásoknál... maga az elv és a közös program felőli a mulhatatlan együtdolgozás parancsát.” Az a kérdés, hogy ennek az elvnek milyen oldalait milyen formában toljuk előtérbe és melyek azok a célok, amelyeknek elérése érdekében együtt dolgozunk. Ha a kulturális érintkezés pozitívumai között pl. Kassák fordítások szerepelnek, akkor az jelenthet iránytévesszetséget is. A probléma ugyanis éppen abban áll, hogy a kulturális érintkezés kérdése a nemzetiségi kérdés egészének keretében csak másodlagos jelentőségű. Csak a nemzetiségi kérdés egészének folyománnyaként, a helyes megoldási törekvés alátámasztásaként jöhet számításba. Amennyiben eszközből célá lesz, bekövetkezik az a minőségű ugrás, amely a kulturális érintkezés ápolását és kiépítését a progresszió szolgálása helyett éppen ellenkezően a megállapodottság konzerválásának szolgálatába állítja. Maga a kulturális érintkezés természetes és elintéztett dolog is, a különböző nemzetiségek felfelé menő osztályai között. A valódi kérdés azonban ezeken a tényeken túlfekszik és a nemzetiségi kérdés generális megoldásában kell keresnünk. Itt azután egyaránt szükségünk van a történelmi fejlődés általános irányának, a mai elágazó megoldási törekvéseknek és a negyedik rend megoldási koncepciójának segítségül hívására.

Közismert tény, hogy a kapitalizmus fejlődése folyamán nagy nemzeti államok alakulnak ki azokban az országokban, amelyek már önmagukban is egységes gazdasági- és nyelvterületet képeznek. Nem szabad elfelejtenünk, hogy sem az angol, sem a francia, sem a német kapitalizmusnak nem sikerült a nemzetiségek beolvasztása. A polgári forradalmak a hűbéri partikularizmussal végeztek, de nem az idegen nemzetiségekkel és nyelvekkel. Az angliai kelta, germán és román elemek egybeolvadása sokkal a kapitalizmus kialakulása előtt ment végbe. Amennyiben ez be nem következett, az ellentétek a mai napig megmaradtak és a kapitalizmus inkább kiélezte mint eltüntette azokat. Középeurópában ez még ilyen mértékben sem sikerült. A nyelvterületek hosszú idő óta alig tolódtak el. A germánság nyelvi terjeszkedése is a kapitalizmus kialakulása előtt folyt le. Ha az utolsó évszázadban volt valamely eltolódás, akkor az a nagyobb tömeg átható erejénél fogva, inkább az uralkodó nemzetek hátrányára történt. A 19. század végén pedig megkezdődik a kis népek fejlődésének és felszabadulási mozgalmainak kora, amely elválaszthatatlan kapcsolatban van az imperializmus hajnalhasadásával és ezzel együtt a negyedik rend felszabadulási harcainak beköszöntésével. Éppen a *Korunk* egy régebbi számában mutattuk ki, hogy a „liberális-demokratikus tradíció” nem sine qua non-ja a nemzetiségek felszabadulá-

sának. A nemzetiségi törekvések megszületése történetileg a tőkés fejlődéshez kapcsolódik ugyan, de a nemzeti kulturák fejlődése nemcsak nem áll meg abban a társadalomban, amely ez után következik, hanem csak ott juthat valóban impozáns méretekben megvalósuláshoz.

Tagadhatatlan tények ezek, melyek nem filozófiai spekulációkra épülnek fel, hanem történelmi eseményekkel támaszthatók alá. A meglévők állandóságát hangoztatni és a meglévőkre beletörődést prédikálni így nemcsak a napi praxisban végrehajtott megalkuvást jelent, hanem az elmélet embere előtt is szükségképpen nevetséges igyekezet. Ha valahol, akkor éppen ezen a területen érvényes az állandóság viszonylagossága és a változás bizonyosságának abszolút volta. Mindennapi eset az, hogy egyesek saját jobb belátásukon követnek el erőszakot. De a történelem még nem produkált bizonyítékot arra, hogy osztályok meg népek cselekvési szabadságukról önkéntesen mondtak volna le.

Az a szóharc, amely a szlovák—magyar kulturális érintkezés vitáival kapcsolatban ilyen monstrumot szült, az intellektuell fiatalság zavarát, egy kis rétegnek pedig oportunitizmusát juttatja kifejezésre. Elméleti tisztulás után kiált. Ez az elméleti tisztulás azonban csak a gyakorlat tisztítótüzeiben következhet be. A progresszivitásnak próbaköve van. A szlovenszkói fiatalság körében is egyre jobban hódít ez a felismerés. Egyre szaporodnak a hangok, amelyek egy, az eddiginél világosabb állásfoglalást kívánnak. Egy olyan gyakorlatot akarnak, amely választóvizeként engedje megkülönböztetni a haladás őszinte és saját mondacsínált hiveit.

Nem hiányoznak az ilyen törekvések sem. Egy új kulturharc, a *Holnap* kulturmozgalma van kialakulóban. Ez a kulturmozgalom harcos lesz, mert a fasiszta kulturbarbárizmus ellen akarja összefogni a valóban haladó rétegeket. Nemcsak a német és a magyar vagy osztrák fasiszma ellen. A fasiszta kulturreakció ellen általában, bárhol is jelentkezék az. A mozgalom emellett gyakorlati beállítottságú. Ez abból következik, hogy a saját országhatárokon belül akar elsősorban harcolni a fasiszta veszély ellen, mert felismeri, hogy elsősorban ez szülhet pozitív eredményeket. Kibontakozása után valószínűleg meg fogjuk látni, kik azok, akik őszintén haladók, kik követelik ezt a szükségképpen ellenzéki és éppen ezért reális, sokat ígérő jövővel, a holnap ígéréteivel utnak induló mozgalmat.

Egyet nem szabad elfelejtenünk akkor, amikor a nemzetiségek közötti kulturális érintkezés kérdését tárgyaljuk. Azt, hogy a kulturális érintkezés problémája egy bizonyos ponton szükségszerűen túllép önmagán. Akkor, amikor a népek döntő órák elé érkeznek. A döntő történelmi helyzetek pedig súlyos történelmi felelősségvállalást is követelnek. A népek, legyenek azok szabadok, vagy nem szabadok történelmi fejlődésük folyamán nem úgy lépnek előre, hogy a társadalom mélyében rejlő ellentmondásokat letagadják vagy elmázolják. Azok teszik ezt, akiknek a fennálló viszonyok kenzerválása a céljuk, vagy pedig ehhez nyujtanak segítséget. Akik komolyan gondolják szolgálni a haladás ügyét, azoknak az ellentétek tudatosítására kell törekedniök. És vállalniok kell a felelősséget a harc végső konzekvenciáig tartó kiharcolásáért.

Ebből a felelősségvállalásból természetesen több folyik, mint a szláv—magyar kulturkapcsolatok kiépítése és ápolása. Felfelé menő osztályok között ez nem probléma és nem is szorul különösebb hangsúlyozásra. De utópia marad a nem szabad nép felfelé menő és az uralkodó nép regresszív osztályainak viszonylatában. A nemzetiségek kulturkapcsolata így valóban csak mint fegyverbarátság valósulhat meg. Egy olyan fegyverbarátság keretében, amelynek az a célja, hogy pl. Csehszlovákiában a

magyar nemzetiséget korlátlan fejlődési lehetőséghez, saját sorsának befolyásmentes meghatározásához juttassa. Azon lehetőségről van itt szó, amelyet a negyedik rend ideológusai a népek valódi önrendelkezési jogának neveznek. Ehhez azonban elengedhetetlenül szükséges egy másik kulturkapcsolat sürgős kiépítése. Talán paradoxnak hangzik. Valójában egyike a ma legégetőbb feladatainak. A szerteszét szakadt magyar nemzetiségek magyar-magyar kulturális kapcsolatainak fegyverbarátságon alapuló kiépítése. Egy szoros egység teremtése a Magyarországon, meg a távol külföldeken, emigrációban élő magyar kulturharcosokkal. A magyar haladó intelligencia utánpótlása csak ilyen módon lesz lehetséges, csak ebben az esetben nem fog elkallódni, csak ilyképpen fejlődhet arra a színvonalra, amelyen hivatását méltóan töltheti majd be. Ez a valódi konstrukció, ez az egyetlen realitás, amely nem a tegnapi, hanem a holnap számára dolgozik.

ÖSSZEDŐLŐ KORBAN KELT ÉNEKEK

(Versek 1934)

Irta: MORVAY GYULA (Tardoskedd)

*EGYSZERŰ A BESZÉDEM, amilyen a mindennap.
Megölelem a kőműves szívét, felemelem fák és emberek alázatát,
mert már majdnem földet veri lehorgasztottságuk.*

*Elinduló és megtérő hősök ezek a szegény napszámosok,
szeleknek feszített rongyos vitorlák,
de rajtuk a sebesség új holnap felé.*

*Világba pergetem ezt a filmet: megtérő hősök ezek,
szájakról lecsattogó mauzer-ropogás a beszédük
és most ezek szívét ölelem, alázatukat felemelem.*

*KEVÉS ÉLETSZERELMŰ FALUK, szegény tallók, meddő tallók
szülni is alig bírnak,
emberek, ennek a kornak emberei, lábukon hordozzák a valóságot
és mindenhol, szerteszéjjel mindenhol ezen a világon
piciny házakban, meddő mezőkön halálos szelek dohognak.*

*Összedőlő korban a harcoló ember szaggatja a holnapot,
feje körül a valóság
és körülötte halálos szelek dohognak.*

*NYITOTT KÖNYVBEN VAN, néha vad fuvallatok
visszacsapják lapját
és zománcoz legenda van ott,
szegény asszony betért egy fakó házhoz
és két hóna alá két piros kenyeret kapott.
Zománcoz legenda, szegény asszony fakó házban
valamikor két hóna alá két piros kenyeret kapott
ingyen, jószívvel,
csak betért a szürke házba és szavára
két piros kenyér lett két hóna alatt.*